

Egy régi egyetemi leckekönyv*

Egy-egy ilyen egyetemi leckekönyv fellapozása közben emberi sorsok tárulhatnak fel előttünk: megismerhetjük a fiatal ember életének egy fontos periódusát. Megtudhatjuk, hogy milyen tantárgyakat hallgatott, milyen szemináriumokon vett részt, egyetemi munkásságát professzorai milyen minősítéssel honorálták.

EGY FONTOS KORSZAK DOKUMENTUMA

Bizonyos esetekben azonban nemcsak a hallgatók, az „egyetemi polgárok” életútjának egy szeletkáját tanulmányozhatjuk így, de fontos következtetéseket vonhatunk le magának az egyetemnek az életéről is. Pontosán ez történt a szegedi egyetem történetének kutatása közben. Ezt még 1872-ben Kolozsváron alapították, s — a pesti mellett — az ország tudományos életének hamarosan kiemelkedő jelentőségű központjává lett.

A Csongrád Megyei Levéltár egyik fonodájából előkerült egy leckekönyv, amelynek tulajdonosa, Kati Erzsébet az univerzitás történelem-latin szakára iratkozott be 1917. szeptemberében. Ez még Kolozsvárott történt — akkor még ugyanis eredeti székhelyén működött az egyetem.

Az egyetemi polgárság elnyerését a leckekönyv elején a következő — a kialakult hagyományoknak megfelelő — bizonyítvány tanúsítja: „Mi a m. kir. Ferencz József Tudományegyetem Rectora Köszöntjük az Olvasót! Tudatjuk valamennyi kar doktoraival és mindenivel egyenként és összesen akiket illet, hogy Kati Erzsébet úrhölgyet, ki Bánffyhyunad községben Kolozs megyében 1898. év február hó 19-ik napján született, mint bölcsészettudományi rendes hallgatót egyetemünk anyakönyvébe szabályszerűen beiktattuk; mit aláírásunkkal és kisebb pecsétünkkel ellátott jelen okmánnyal bizonyítunk.” A dátum után az akkori rektornak, Schneller Istvánnak, a pedagógia professzorának aláírása következik.

Ha a leckekönyvet fellapozzuk, arra is fény derül, hogy mely professzorok előadásait illetve szemináriumait látogatta annak tulajdonosa. Tanárai között ott találjuk Schneller István — a pedagógia, Márki Sándor — a történettudomány, Erdélyi László — a magyar művelődéstörténet, Csengeri János — a klasszika-filológia és Bartók György — a filozófia és lélektan professzorának nevét, hogy csak az ismertebbeket említsük.

Az is feltűnik, hogy ez a feltehetően szegény sorból származó hallgató — szegénységi bizonyítványát a leckekönyv végén egy bélyegző igazolja — minden tantárgyból kitűnő teljesítményt nyújtott. „Kitűnően colloquált”, „kitűnő szorgalmú”, „dicséretes szorgalommal részt vett”, „kitűnő dolgozatot írt” — ilyen és ehhez hasonló megjegyzéseket olvashatunk a „Jegyzetek”-rovatban.

Még tovább lapozva a dokumentumban érdekes változás nyomára bukkanunk. Az 1920/21. tanév bejegyzéseinél egy másik intézet, az egyik felekezeti tanárképző intézet elnökének aláírása szerepel a dékáni aláírás helyén. Mi lehetett ennek a különös változásnak az oka?

A TANÁRKÉPZŐ SZEREPE AZ EGYETEM ÁTTELEPÜLÉSÉBEN

Más forrásokból tudjuk, hogy Kolozsvár megszállása után 1919. májusában sor került az egyetem átvételére is. A magyar professzorok csak úgy működhetek volna tovább a már román fennhatóság alá került egyetemen, ha leteszik az állampolgárság elnyeréséhez szükséges esküt. Mivel ezt megtagadták, legnagyobb részüket kiutasították a városból. Ők Budapestre költözve a Gyertyánffy-féle Pedagógium épületeiben folytatták tudományos és oktatási munkájukat.

A tanárok egy kisebb része azonban Kolozsvárott maradt, és megkísérelte az egyetemi munka folytonosságának fenntartását a Szamos parti városban. Ehhez végül is az ott működő Református Egyházkerület Teológiai Fakultásának Tanárképző Intézete biztosította a szervezeti kereteket. Az 1920/21. tanévben ebben az intézetben — egyetemi professzorok részvételével — egyetemi szintű oktatás folyt, ahogyan azt a fennmaradt tanrend is bizonyítja.

Ide járt ekkor már Kati Erzsébet is, s itt végezte el egyetemi tanulmányainak ötödik és hatodik szemeszterét. 1921. októberében a tanárképzőnek is be kellett zárnia kapuit, ekkor költözött át a Kolozsváron maradt egyetemi tanárok túlnyomó többsége, s velük

* Ez a dolgozat a „Tanárképzés története a József Attila Tudományegyetemen és jogelődjén (1872–1985)” c. OTKA kutatás keretében készült.

A levéltári kutatások közben gyakran olyan dokumentumok is előkerülnek, amelyek — személyes jellegük miatt — különböznek a szokásos anyagtól. Kimutatások, számlák és jegyzőkönyvek után előbukkanhatnak személyes iratok, levelek is, és — ha egyetem történeti kutatásról van szó — az egykori hallgatók leckekönyvei is kezünkbe kerülhetnek.

együtt jó néhány hallgató is az egyetemet befogadó Szeged városába.

Itt azután — egyesülve a budapesti kitérőt választó kollégáikkal — jóval kiegyensúlyozottabb körülmények között folytathatták a tudományos munkát. Szeged akkori polgármestere, Somogyi Szilveszter átmenetileg bírósági és egyéb hivatali épületeket ajánlott fel az egyetem céljaira. A húszas évek végén pedig megkezdődött a nagyarányú egyetemi építkezés is.

AZ ELSŐ SZEGEDI ÉVEK

Szegeden tehát már konszolidálódott az egyetem helyzete. Kati Erzsébet itt már a Középiskolai Tanárképző Intézet előadásain és szemináriumain is részt vett. (Ekkoriban ugyanis a középiskolai tanárképzést az egyetem nem vállalta fel magára teljes egészében. A mai gyakorlatotól eltérően az egyetem mellett egy elvileg független intézményt, tanárképző intézetet hoztak létre. Az egyetemi professzorok itt kifejezetten a középiskolai tanárképzés szempontjából szükségesnek ítélt előadásokat tartották, s ilyen jellegű szemináriumokat vezettek.)

Schneller István, a tanárképző akkori elnöke egy rendkívül részletes jelentést terjesztett fel Klebelsberg Kunónak, az újonnan kinevezett vallás- és közoktatásügyi miniszternek. Ebben az intézeti tanárok minden egyes tanárjelölt munkáját egyénileg értékelték. Figyelemmel kísért hallgatóink itt is dicséretesen dolgoztak.

Az elnöki beszámolóból kitűnik, hogy a tanárképzőben ekkoriban első sorban a szemináriumi munkára helyezték a fő hangsúlyt. Hogyan történt ez például a „pedagógiai gyakorlatok” esetében?

Schneller István, a gyakorlatok vezetője arról értesíti a minisztériumot, hogy „... a gyakorlatok didaktikai, módszertani jellegűek voltak, amennyiben az egyes résztvevők feladata az volt, hogy saját fő szaktárgyuknak a

középiskolai tananyagon belül való nevelői jelentőségét értekezésükben tüntessék fel, s mutassák ki azt, hogy e szaktárgy miképpen kezelendő a középiskolában.”

A fő cél tehát a tanárjelöltek megismertetése a nevelő-oktatással. Nem kész recepteket, előregyártott sablonokat akart a hallgatókkal elsajátíttatni, hanem — az indirekt, „tanácsadói” magatartásmód előtérbe helyezésével — a nevelői szemléletmód kialakítására törekedett.

Schneller professzor beszámolójából bepillanthatunk a középiskolai tanárképző intézet mindennapi életébe is:

Mint az előző idézetből is kiderült, minden tanárjelölt egy-egy dolgozatot készített az órára, majd ezt követte a szemináriumon

1. a dolgozat felolvasása;
2. a munka szerzője önkritikát mond;
3. a kijelölt bíráló előadja kritikai megjegyzéseit;
4. a többi résztvevő közli észrevételeit. Az ezzel járó vitatkozást befejezi
5. a vezető tanár összefoglaló és kiegészítő kritikája.”

Ugyanebből a dokumentumból arról is értesülhet az olvasó, hogy milyen nehézségekkel küzdöttek a Kolozsvárról áttelepült egyetem professzorai és hallgatói. Hiányoztak az egyetemi tanulmányok elengedhetetlen segédeszközei, a megfelelő szakkönyvek. A pedagógia professzora így számol be erről: „A szemináriumok képe különösen szomorú. Egy-egy szekrény, s ez is nem egy helyen majdnem üresen áll a szeminárium szűk helyiségében; az a kevés könyv is még csak a leltározás, cédulakatalogizálás stádiumában. Ily viszonyok közt lehetetlen a háborítatlan, folytonos tanulmányozás.”

Talán még ennél is nagyobb gondot okozott az a tény, hogy a professzorok egy része lakáshiány miatt még nem lakhatott Szegeden, s így óráikat egy-egy kéthetente néhány napba sűrítve tartották meg.

*

A hiányosságokat lassanként pótolták, s az élet visszazökkent a rendes kerékvágásba. Az egyetem némsokára ismét élt ősi jogával, a doktorrávatás privilégiumával. Az első doktorandusok között ott olvashatjuk Kati Erzsébet nevét, akinek bemutatott leckekönyve — mint cseppben a tenger — maga is dokumentálja a kolozsvári szegedi egyetem életének egy viszonyosságokkal teli időszakát.

PUKÁNSZKY BÉLA

PAPP GYÖRGY METSZETE

KURDI FEHÉR JÁNOS

Az idomított emlékezet

Most íme a vers, mely az emlékezetéről beszél.

A versből kiszakított költemény, mely önmagáról beszél. Papírra nyomott szépsége, széikent portré a pocsolóában.

Az időbe merülő folyó hátán tartja a hajót.

Alatta habokba ivódott csontváz, a lapra írt jelek.

Kimagasodik a mintból a papírhajó.

Egy király álmára gondolok, mely bátran összegyűjti

A szelídséget a habokból. Legyen, ami sosem lesz

A legenda fölé feszülő tiszta boltív.

Az olvasóknak embermagasságba kell emelniük tekintetüket.

Egy hajlandó tömeg félte a hajóra lépő szelídséget.

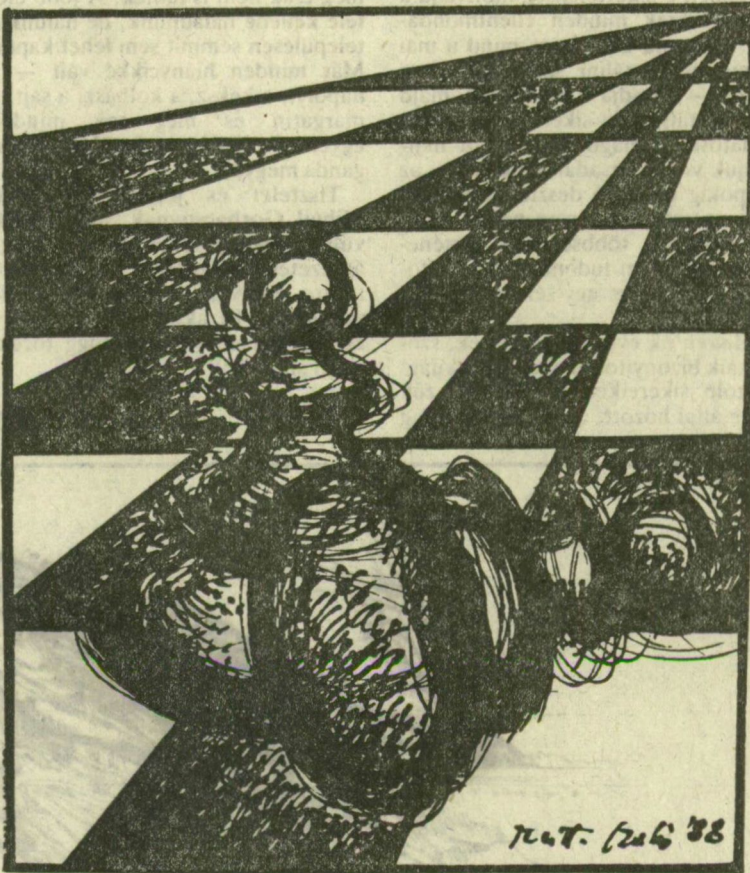
S beleveszték az idegen emlékezetbe.

Eljutni hozzá; önkéntelenül rámutatok a vízre,

A szépség fölé emelt tekintetekre, a portré hullámsírára.

Az olvasás örvényében szétázott lapokra.

Matt

1947. 12. 6. 88

ráfagyott a nagytál szélére és a frissen szegett kenyér is száradni kezdett. Aztán tíz óra, tizenegy, elment az utolsó busz, és néma csönd. A kutya sem ugat, jelezve, megismerte gazdája tétován borkáló lépteit, kapukulcsot kereső csörgetésének neszeit. Apa ilyenkor mindig taxival érkezett, egy hétre való élelmiszer árát lökve borralalóul a vezető melletti

ülésre. Anya már a másik szobában és mint egy gyerek, sírás közben aludt el. A fiú pedig alvást tetetve, horkolást mímelt, — csak ki ne ráncigáljon az ágyból ma is, mint tegnap. De már hallotta is a faltól-falig ingadozó tapogatás neszeit, a sakk-készlet zörgő dobogását, és a partira előkészülő bábuk kemény koppanásait. Egy mordu-lás, lekerült róla a paplan —

Gyere fiam, sakkozzunk, úgy is megverlek!

A fiú tudta, lassan, lépésvariációkon gondolkodva, erőltetett nyugalommal kell játszani. Egy napnak tűnt ilyenkor az az egy óra, amikor menetrendszerűen nagy csörömpölés közben a sakkasztalról az asztalról lesöpörve zuhant el a székről partnere a padlóra. Ekkor összeszedte a már rég gyűlölt sakkfigurákat, elvette a polcra, majd ügyel-bajjal, csak úgy ruhástul, cipőstül a földről felráncigálva a vetett ágyra taszította apját. Lepakcsolta a villanyt, és a másik szobába anyja mellé bújva, hideg verítékben fűrődve, megpróbált aludni. Így hánykolódva, félálmban döntött. Hajnali négy óra volt. Óvatossan kilopakodott a konyhába, magára húzta ruháit. A cédulára csak néhány mondatot írt: Édesanyám! Én már nem bírom tovább, elmegyek itthonról. Talán még látjuk egymást egyszer. Vigyázz magadra! Csókol szerető fiad!

Aztán kinn, a kapun túl a külváros zajai, kutyák vonítása, az első busz csikorgó fékjenek hangja, az ólmos eső álomszerű permete. És most merre? — kérdezte magát a fiú. Fülében dübörögve szinte elviselhetetlenül csak saját lépéseinek apró koppanásait hallotta.

Kavargó gondolatait a vizitre érkező fehércöpenyesek zavarták meg. Az ajtóra nézett, majd a kórterem padlójára meredt tekintete. Fehér-fekete, fehér-fekete. A sakkasztal szigorú törvényei szerint, fehér-fekete, kópadió, mint pénteken éjjel abban a mocskos kocsmában. Felemelte fejét, de mire az egyik orvos ágyához ért, már csak annyit tudott mondani: matt, és ájultan zuhant vissza a párnára.

CZAKÓ JÁNOS